

Даулиева Ғ.Р.,
Махсотова М.М.

**Қазақстан банктеріндегі
өтімділікті басқарудың жаңа
стандарты ретінде Базель III-
ті енгізудің мәселелері және
даму жолдары**

Daulyeva G.R.,
Makhsotova M.M.

**Problems and prospects of
introduction Basel III, as new
standard of management liquidity
of the Kazakhstan banks**

Даулиева Ғ.Р., Махсотова М.М.

**Проблемы и перспективы вне-
дрения Базеля III, как новый
стандарт управления ликвид-
ности Казахстанских банков**

Банк қызметін қаржылық талдаудағы ең маңызды экономикалық сипаттамалардың бірі – өтімділік. Банктің өтімділігін басқару қиын үрдіс әрі оның сапасына қарай табыстылық, тұрақтылық көрсеткіштері немесе коммерциялық банктің қаржылық жағдайы анықталады. Өтімділік барлық банктер үшін маңызды, өйткені банк өтімділігінің деңгейіне қарай банктің төлемдерді уақытылы жүргізуі, депозиттік шоттардан қаражаттарды қайтару, басқа да міндеттемелер бойынша талаптарды орындаумен байланысты болады. Мақалада осы және тағы да басқа мәселелер қарастырылады. Сонымен қатар банктік реттеу мен қадағалау жөніндегі Базель комитеті, жаңа Базель III келісімі және Базель III стандартының алдыңғы келісімнің кемшіліктерін жоюға, әлемдік қаржылық жүйенің тұрақтылығын нығайтуға, жаңа жаһандық қаржылық дағдарыстың пайда болуын алдын алуға бағытталған шаралары талданады.

Түйін сөздер: өтімділік, Базель комитеті, Базель III стандарты, активтер мен пассивтерді басқару, коммерциялық банк.

One of important economic characteristics of the bank activity received during the financial analysis is liquidity. Management of bank liquidity is rather difficult process, and such indicators as profitability, profit-ability and, in general, the general financial condition of commercial bank in many respects depend on its quality. Liquidity is of great importance for all banks as its ability in due time depends on a condition of bank liquidity to register payments, to return funds from deposit accounts, to answer for other obligations. In domestic practice in the conditions of liquidity crisis the problem of low bank liquidity is especially actual. Low liquidity is a source of internal instability of a banking system, limiting possibilities of expansion of volume of financial operations of banks and doing a banking system unstable to external negative impacts.

Key words: liquidity, Basel committee, Basel III, commercial bank.

Одной из важных экономических характеристик банковской деятельности, получаемой в ходе финансового анализа, является ликвидность. Управление банковской ликвидностью является достаточно сложным процессом, и от его качества во многом зависят такие показатели как доходность, рентабельность и, в целом, общее финансовое состояние коммерческого банка. Ликвидность имеет большое значение для всех банков, так как именно от состояния ликвидности банка зависит его способность своевременно проводить платежи, возвращать средства с депозитных счетов, отвечать по другим обязательствам. В отечественной практике в условиях кризиса ликвидности проблема низкой банковской ликвидности является особо актуальной. Низкая ликвидность является источником внутренней нестабильности банковской системы, ограничивая возможности расширения объема финансовых операций банков и делая банковскую систему неустойчивой к внешним негативным воздействиям. Поэтому большое внимание на сегодняшний день уделяется разработке и внедрению новых методов управления и оценки ликвидности коммерческих банков, основным аспектом здесь становится управление риском ликвидности.

Ключевые слова: ликвидность, Базельский комитет, Базель III, коммерческие банки.

**ҚАЗАҚСТАН БАНКТЕ-
РІНДЕГІ ӨТІМДІЛІКТІ
БАСҚАРУДЫҢ ЖАҢА
СТАНДАРТЫ РЕТІНДЕ
БАЗЕЛЬ III-ТІ ЕНГІЗУ-
ДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ
ДАМУ ЖОЛДАРЫ**

Қазақстан Республикасында қабылданған және коммерциялық банктердің орындауы тиіс пруденциалдық нормативтер банк секторындағы өтімділік тәуекелін төмендетуге барынша тиімді болмай шықты. Бұл нормативтерді толық көлемде орындай отырып, өтімді активтердің нығыз қоры бола отырып, банк секторындағы жағдай жақсармай тұр. Осыған дейін активтердің нашар сапасы бойынша мәселелер шешілмей келе жатыр, сондай-ақ сомалары мен мерзімдері бойынша активтер мен міндеттемелер арасында үлкен айырмашылық байқалады, оның өзі банк секторының табыстылығы мен тұрақылығына кері әсерін тигізеді. Осыған орай, әрбір банкке өзінің бизнес-үлгісін қайта қарастыру қажет, ал қадағалаушы органдарға банк тәуекелдерін төмендетудің жаңа үлгілері мен оларды бағалаудың жаңа нормативтерін қалыптастыру қажет және олар тек саны жағынан емес сапасы жағынан да ерекше болуы тиіс.

2013 жылдың қорытындысы бойынша, банктердің бөлінбеген пайдасының көлемі 261,2 млрд теңгені құрады. Есептік кезеңде салық төлегенге дейінгі таза табыс пен жиынтық активтердің қатынасы (ROA) 1,77%-ды құрады, баланс бойынша салық төлегенге дейінгі таза табыстың меншікті капиталға қатынасы (ROE) 13,15% болды. Өткен жылдың осы кезеңінде ROA 1,88% болса, ROE 28,11%-ды құраған болатын.

Есептік кезеңде таза пайыздық маржа – 5,60%-ды, таза пайыздық спрэд – 2,83%-ды құрады. 2013 жылдың 1 қаңтарына бұл көрсеткіштер сәйкесінше 4,21% және 2,06%-ды құрады.

Соңғы қаржылық дағдарыс сол кезде әрекет еткен «Капитал мен капитал стандарттарын бағалаудың халықаралық конвергенциясы: жаңа бастамалар» деген атпен белгілі Базель II келісімінің кемшіліктерін көрсеткендей болды. Соңғы 20 жылда қабылданған нормативтердің ешқайсысы Базель II келісіміндей банктің қызмет етуіне оң әсерін бермесе де, қабылданған өзгерістер жаһандық қаржылық сілкіністердің алдын алуға немесе оның деңгейін бәсеңдетуге дәрменсіз болып қалды.

Дағдарыс салдары көрсеткендей, реттеушілерге капитал құрылымы мен сапасына, несиелік қоржынның әртараптануына, өтімділікті басқару стандарттарына және банктің басқа да қызмет ету аясына, сонымен қатар тәуекелдерді басқарудың «топ-

тық бастамаларын» алып тастауға көбірек назар аударуы қажет. Нәтижесінде банктік реттеу мен қадағалау жөніндегі Базель комитеті жаңа Базель III келісімін жасап шығарды. Бұл келісім алдыңғы келісімнің кемшіліктерін жоюға, әлемдік қаржылық жүйенің тұрақтылығын нығайтуға және жаңа жаһандық қаржылық дағдарыстың пайда болуын алдын алуға бағытталған.

Жаңа келісім алдыңғысын мүлдем алып тастамайды тек оны толықтырады және Базель II келісімінің келесідей кемшіліктерін жоюға бағытталады:

банк капиталының жеткіліктілігін басқару мен бағалау бойынша:

қолданылатын анықтамалар мен түсініктемелердің нақты еместігі;

банк капиталына деген қойылатын талаптардың жеткіліксіз деңгейі;

банктің несиелік және сауда қоржындарын жоғары шоғырландырғаны үшін айыппұлдардың жоқтығы;

ұсынылған әдістердің тәуекел-сезімталдығы және т.б.

пруденциалдық нормативтерге енгізілетін талаптар бойынша (Pillar II):

бағалы қағаздармен жасалатын мәмілелер бойынша контрагенттердің тәуекелдерділеріне бақылдаудың жеткіліксіздігі.

банктің нарықтық тәртібін басқару бойынша: ақпаратты толық ашып көрсетуге талаптардың жеткіліксіздігі.

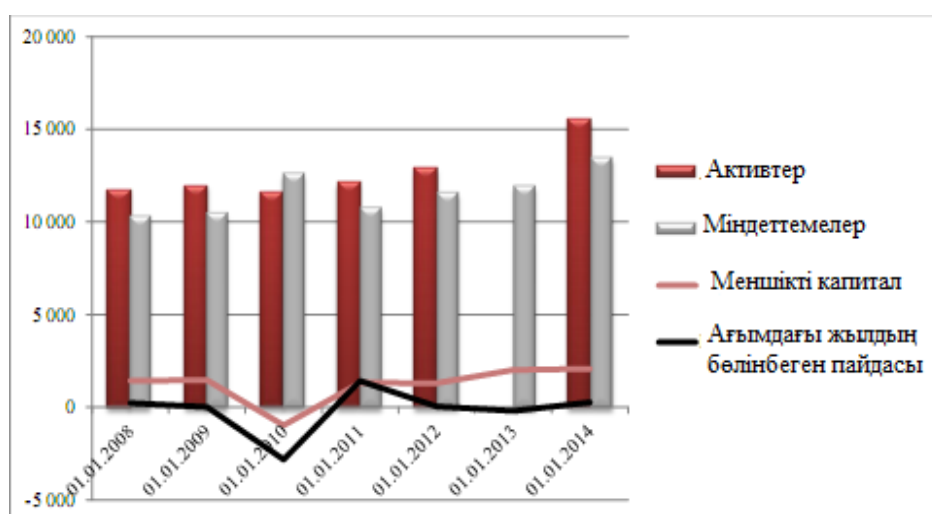
1-кесте – Қазақстан банк секторының көрсеткіштер динамикасы

Қаржылық көрсеткіштер	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014
Активтер	11685	11890	11557	12032	12818	13880	15462
Міндеттемелер	10260	10437	12537	10715	11515	11875	13384
Меншікті капитал	1425	1453	-980	1316	1303	2005	2077
Ағымдағы жылдың бөлінбеген пайдасы	217	11	-2834	1420	34	-199	261
Ссудалық қоржын	8868	9238	9639	9065	10473	11658	13348
Салымдар	6424	9873	7799	6851	7797	8533	9846

Дерек көзі: ҚР Ұлттық Банкі

Банк секторының негізгі қаржылық көрсеткіштері, млрд теңге

Банк секторының негізгі қаржылық көрсеткіштері, млрд теңге

Дерек көзі: ҚР Ұлттық Банкінің Қаржылық Қадағалау Комитеті

Базель III келісімінің негізгі талаптары Комитетке мүше елдердің қаржылық және экономикалық дағдарысқа қатысы бойынша, банктің тәуекел-менеджментінің сапасын жақсартуға, ақпараттың қаржылық құралдар көмегімен толық ашылу стандарттары бойынша банк жүйесінің тұрақтылығын жоғарылатуға бағытталған.

Капитал жеткіліктілігіне қойылатын қатаң талаптар банк секторының тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін қажетті алғышарттардың бірі, бірақ бұл талаптар жеткілікті емес. Қадағалаудың сенімді стандарттарымен бекітілген өтімділіктің мықты базасы да маңызды орын алады. Осыған дейінгі уақытта бұл сферада халықаралық деңгейде келісілген стандарттар болмады. Сондықтан да Базель Комитеті өтімділікке қойылатын өзіндік талаптарының құрылымын жасап және өздерінің алғашқы халықаралық деңгейде келісілген стандарттарын енгізуде. Капиталдың халықаралық стандарттарына сәйкес бұл өтімділікке қатысты стандарттар да ең төменгі талаптарды қалыптастырады және халықаралық деңгейдегі талаптармен бірдей шарттарды ұстанады.

Комитет өтімділік тәуекелін реттеу бойынша екі стандартты ұсынады, олар әр түрлі бірақ бір-бірін толықтыратын мақсаттар үшін жасалған. Бірінші мақсат бұл, банктердің қысқа мерзімді өтімділігін стресстік жағдайлар болған кезде бір ай көлемінде қызметін жалғастыруға мүмкіндік беретін жоғары өтімді ресурстарды резервтеу арқылы тұрақты деңгейін қалыптастыруға бағытталған. Екінші мақсат болса, ұзақ мерзімді кезеңге банктерге қаржыландыруды барынша сенімді көздерден құрылымдық негізде жүргізілетін қосымша стимулдарды қалыптастыра отырып тұрақтылықты қамтамасыз ету болып табылады [1].

Осылайша, Базель III келісімі банктердің тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін екі өтімділік нормативін енгізеді: қысқа мерзімді өтімділік көрсеткіші (LCR) және таза тұрақты қорландыру көрсеткіші (NSFR). Олар өтімділікпен туындауы мүмкін дағдарыстық жағдайларда банк тұрақтылығының сыртқы индикаторлары болуы керек.

1. Қысқа мерзімді өтімділік көрсеткіші (liquidity coverage ratio – LCR), стресстік жағдайлар туындаған кезде 30 күн ішінде банк қызметін жалғастыра ала ма, соны бағалауға мүмкіндік береді. LCR өтімді активтердің таза ақша қаражаттарының ағынына қатынасын білдіреді. Көрсеткіштің мәні 100%-ға тең немесе кем және қадағалушы органдардың шешімімен оның мәні жоғарылауы да мүмкін.

$$LCR = \frac{\text{жоғары өтімді активтер көлемі}}{30 \text{ күн ішіндегі таза өтімділіктің жалпы сомасы}} \geq 100\% \quad (1)$$

Бұл нормативті орындау үшін банктің жоғары өтімді активтер мен 30 күндегі өтімділік деңгейі арасындағы қатынасы 100%-дан кем болмауы керек. Сондай-ақ банк бұл нормативті үнемі қолдануы керек деген болжам бар.

Бір нақты банктегі LSR-ді анықтау үшін, банктегі жоғары өтімді активтердің бар көлемі мен жүргізілген стресс-тестілеу нәтижесіндегі өтімділік деңгейін анықтап есептеу қажет. Базель III келісімінің талаптарына сәйкес, жоғары өтімді активтер екі категорияға бөлінеді: 1-деңгейлі активтер және 2-деңгейлі активтер.

1-деңгейлі активтерге:

ақшалай қаражаттар; банктің өтімділік деңгейі төмендеп кеткен жағдайда алынады деген шартпен орналастырылған орталық банктегі резервтері;

эмитенттері орталық банк, қоғамдық сектордағы кәсіпорын, мемлекеттік субъектілер, Еурокомиссия, белгілі бір шарттарды ұстанған жағдайдағы халықаралық даму банктері болып табылатын нарықтағы бағалы қағаздар;

қарыздық міндеттемелер немесе орталық банктің ұлттық валютада шығарған міндеттемелері.

Көптеген жағдайларда жоғары өтімді активтер орталық банкке кепіл заты ретінде де қабылдануы тиіс, сондай-ақ олар стресс кезеңі кезінде нарықта өтімді болуы тиіс.

2010 жылы өткен Орталық банк мен қадағалаушы органдар басқарушылар тобының жиналысында жалпы өтімді активтерден екінші деңгейлі өтімді активтердің деңгейі 40%-дан аспайтын деңгейде белгілеген.

Сондай-ақ LCR деңгейін есептеу тек бір валютада ғана жүргізілуі тиіс деген болжам бар, бірақ банктердің жоғары өтімді активтері әртүрлі валютада болуы мүмкін.

Ақша қаражаттарының таза ағыны қарастырылып жатқан кезеңдегі стресс жоспарларға сәйкес келіп түскен ақша қаражаттарын шегеріп тастағандағы ақша қаражаттар ағынының сомасы ретінде анықталады. Ақша қаражаттары ағынының күтілген сомасы әртүрлі категориядағы тартылған қаражаттардың өтелмеген қалдықтарын сәйкес коэффициенттерге көбейту арқылы есептеледі. Есептелуге баланстан тыс міндеттемелер де қосылады.

Күтілетін ақша қаражаттары ағынының көлемін есептеу үшін үш негізгі пассивтер тобы

ескеріледі: депозиттер, қамтамасыз етілген және қамтамасыз етілмеген корпоративтік қорландыру.

Осылайша депозиттер ретінде жеке тұлғалардың талап етуге дейінгі салымдары, жеке тұлғалардың мерзімі 30 күнде өтіп кететін депозиттері, немесе салымшы айыппұл санкцияларысыз банктің алдын ала хабарландыруынан кейін ала алатын ұзақ мерзімді депозиттері. Сәйкесінше бұл есептеуге 30 күннен астам мерзімге салынған мерзімді депозиттері қосылмайды.

Депозиттердің құрамында өте тұрақты және нашар тұрақты депозиттер бөлініп шығады. Базель III келісіміне сәйкес, өте тұрақты депозиттер бойынша дисконт коэффициенті 5%-дан кем болуы мүмкін емес, ал нашар тұрақты депозиттер бойынша 10%-дан кем болмауы керек.

Қысқа мерзімді өтімділік көрсеткішін бақылау жоспарларына нақты банктер үшін және жалпы жүйе үшін жасалған стресстік жағдайлар кіреді. Мүмкін болатын жоспарлар әлемдік қаржы дағдарысы кезінде болған нақты жағдайлар негізінде құрастырылады. Жоспарлар келесідей мәселелерді қарастырады:

мекемелердің несиелік рейтингін барынша төмендетуге;

депозиттердің бөлшектік ағыны;

қаржыландырудың қамтамасыз етілмеген ірі көздерінің шығындарын;

қамтамасыз етілген несиелер бойынша кепілдердің дисконттарын жоғарылату.

2. Таза тұрақты қаржыландыру көрсеткіші (NSFR, Net Stable Funding Ratio) банктің 1 жыл ішіндегі өтімділігін анықтауға мүмкіндік береді. Бұл көрсеткіш банктің ұзақ мерзімді тұрақтылығын қаржыландырудың тұрақты көздерін пайдалану арқылы жоғарылатуға бағытталған. Таза тұрақты қаржыландыру көрсеткіші NSFR қаржыландырудың тұрақты көздерінің қазіргі деңгейінің тұрақты қаржыландырудың қажет етілетін көлеміне қатынасы арқылы анықталады және ол 100%-дан артық немесе тең болуы тиіс.

$$NSFR = \frac{\text{тұрақты қаржыландырудың қазіргі деңгейі}}{\text{тұрақты қаржыландырудың қажет көлемі}} \geq 100\% \quad (2)$$

Таза тұрақты қаржыландыру көрсеткіші нарқытағы өтімділіктің жеткіліксіздігі кезеңінде қаржыландырудың ірі көздеріне деген аса көп тәуелділікті шектеуге бағытталған және өтімділік тәуекелін барлық баланстық және баланстан тыс баптар бойынша нақты бағалауға мүмкіндік береді. Мұндай әдіс өтімділік көрсеткішінің ке-

неттен төмендеуі мүмкін жағдайларды минимизациялауға және банктердің қысқа мерзімді қаржыландыру көздерінен өтімділік активтерімен қорлануын алдын алуға көмегін тигізеді [2].

«Тұрақты қаржыландыру» ұғымының астарында 1 жыл ішіндегі стресстік жағдайларда сенімді қаржыландыру көзі болып табылатын меншікті капитал мен тартылған қаражаттар туралы айтылып отыр. Мұндай қаржыландыру көлемі банктің меншігіндегі әртүрлі активтердің өтімділік деңгейіне, баланстан тыс баптардағы банк қызметтеріне тәуелді болып келеді.

Енгізілгелі тұрған өтімділік нормативтері банк үшін өте қатал болуы мүмкін. Базель II келісімінің көптеген көрсеткіштерінің капитал жеткіліктілігіне әсерін зерттеу нәтижелеріне сәйкес, өтімділік бойынша жаңа талаптар банктердің өтімді активтер көлемін барынша көбейтетінге ұқсайды. Қазіргі таңда еліміздің банк жүйесінде қолданылып жүрген ағымдағы өтімділік коэффициентімен енгізілгелі тұрған коэффициенттерді салыстырғанда келесідей мағынаны береді:

өтімді активтер тізімінің қысқартылуы;

мерзімі 30 күн ішінде өтелуі тиіс тарылған қаражаттардың бөлек категориялары бойынша өтеудің қатал талаптары, ең алдымен депозиттер мен қаржылық емес ұйымдардан тартылған қаражаттар бойынша, сондай-ақ 75%-ға өтімді активтермен жабылуы тиіс болған қоғамдық сектордағы ұйымдар мен мемлекеттің қаражаттары.

Бұл әдістердің жүргізілуін тіпті барынша жұмсартқанымен бұл банктердің қызмет етуіне жағымсыз әсер етеді. Жаңа талаптармен біріге отырып банк капиталының басқа сфераларға керексіз ағынын тоқтатуға мүмкіндік бар.

Осыдан келе, біз қазіргі таңдағы Қазақстанның банк секторында қолданылатын өтімділік көрсеткіштерінің динамикасын келесі кестеден көруімізге болады:

Құрастырылған Базель қағидалары халықаралық сипатта болғандықтан, комитет әлемдік банк жүйелерінде оны енгізудің кезеңдерін 2012 жылдан 2019 жылға дейін жоспарлаған. Көптеген зерттеушілердің пікірінше, банк жүйесінің әлемдік қаржылық кеңістікте интеграциялануы ұлттық экономиканың халықаралық банктік операциялардың тең құқылы мүшесі болуына мүмкіндік береді. Бұл банктік реттеудің қағидаларын өзгертеді, ұлттық экономика заманауиланады, сондай-ақ шетел инвесторларының сенімділігін күшейтеді.

2-кесте

Банк атауы	Ағымдағы өтімділік коэф. (k4)	Мерзімді өтімділік коэф. (k4-1)	Мерзімді өтімділік коэф. (k4-2)	Мерзімді өтімділік коэф. (k4-3)
КАЗКОММЕРЦБАНК АҚ	0,473	5,184	2,497	1,486
Қазақстан Халық Банкі АҚ	0,883	5,276	4,206	2,663
БТА Банкі АҚ	1,014	1,212	1,440	1,443
Банк ЦентрКредит АҚ	0,843	7,166	4,600	1,513
АТФБанк АҚ	0,802	4,289	3,522	2,850
КАЗКОММЕРЦБАНК АҚ	0,473	5,184	2,497	1,486

Дерек көзі: ҚР Ұлттық Банкі

2011 жылдың 11 қарашасында Қазақстандағы банктік реттеуге арналған форумда Базель III ке-

лісімі Қазақстанда 2013 жылдың 1 ақпанынан бастап енетіндігі айтылған болатын. Сонымен қатар Қазақстан банктерінің бұл талаптарды енгізуге дайын екендігін, әрі еуропалық тіпті АҚШ банктерін басып озатынына сенімділік білдірген болатын [3].

Қазіргі таңда Базель III стандарттарын енгізу өзекті әрі зерттеушілер, Ұлттық Банк басқармасы, халықаралық компаниялардың топ-менеджерлері арасында көптеген пікірталастар мен даулар тудыратын тақырыптардың бірі болып отыр. Бірі халықаралық стандарттарды олардың болашағына сеніммен қарап, оның жағымды жақтарын айтып жатса, екіншілері оның коммерциялық банктерге туғызатын қиындықтарын айтып жатыр.

Moody's Analytics сарапшыларының пікірінше, Базель III халықаралық нормативтерін енгізу коммерциялық банктер үшін, бір жағынан, үлкен мүмкіндік болса, екінші жағынан, бірқатар мәселе туындатады. Ол Базель III стандарттарын енгізу коммерциялық банктерге бәсекелестікті арттыруға мүмкіндік береді және алдағы уақыттағы экономикалық дағдарыстарда олардың тұрақтылығын көрсететіндігін атап айтады. Бұл әр банктің өзінің Базель III стандартын енгізудегі нормативтің әкелетін кемшіліктері мен қиындықтарын ескере отырып жасалған экономикалық үлгісін таңдап, жасаған уақытында ғана іске асады.

Сарапшылардың айтуынша, халықаралық стандарттар – белгілі бір қағидалар және әрбір банк оларды өзінің ұйымдық саясатына бағыттап қояды, осылайша нормативтерге ауытқуға немесе өзгеріске мүмкіндік береді. Базель III нормативтерін енгізуде коммерциялық ұйым екі

әдістің бірін қолдануына – әрекет етіп жатырған ортаны кеңейтуге және жаңа нормативтік-құқықтық ортаны айналдыруға таңдауы бар. Сарапшылардың пікірінше, алғашқы әдіс коммерциялық банк үшін мерзімдері мен экономикалық шығыстары бойынша ең тиімді әдіс. Бұл жағдайда қолданыстағы жүйеге халықаралық талаптарға сәйкес өзгерістер мен толықтырулар енгізіледі. Дегенмен, ол екінші әдістің, яғни қолданыстағы реттеу базасын жаңасына алмастыру кейбір ұйымдар үшін шығындар бойынша тиімді болып келетінін жасырмайды, себебі оны енгізу кезінде халықаралық стандарттар дайын күйінде қолданылатын болады. Бірақ бұл жерде Базель III келісімінің алғашқы ережелері толықтырылып өзгертіледі деген сөз бар, сондықтан дұрыс әдісті таңдау ең маңызды кезеңдердің бірі. Сондай-ақ банктерге басқару мен қадағалау көрсеткіштерінің автоматтық жүйесін қолдануға кенес беріледі, өйткені ммұндай үрдістерді жүзеге асыру оларға үлкен шығындар мен шығыстар әкеледі және адами фактор жағынан қателіктерге ұшырап уақыт жоғалтулары мүмкін.

Екі әдістің бірін таңдар кезде, коммерциялық банктер алда кездесуі мүмкін қиындықтар мен мәселелерді ескеруі қажет. Олардың біріне әрбір елдің ішіндегі ішкі және халықаралық нормалардың әр түрлілігін айтуға болады. Осыған орай, бір елдер өздерінің нормативтерін халықаралық стандарттаға сәйкес өзгертісіп жатса, басқалары ішкі нормативтер мен халықаралық нормативтерді де бірдей деңгейде орындайды [4].

Коммерциялық банктер реттеуші органдарға нысандардың барлық тобын көрсетуге жағдайы болуы үшін олар қаржылық бөлімдер мен тәуе-

келдерді басқару бөлімдерін ақпаратқа оңай қолжетімді ете отырып, барлық қажетті мәліметтерді сақтау мен жинаудың орталықтандырылған әдісін қолданулары керек. Мәліметтерді орталықтан сақтау нысандардың толтырылуы мен іске асырылуын уақытылы әрі сапалы болуын қамтамасыз етеді, мұның өзі Базель III нормативін сәтті енгізудегі маңызды талаптардың бірі болып табылады. Осылайша ақпаратты орталықтан сақтауды қолдану мәліметтерді сапалы басқару мен оларды жөнелтуге, стресс-тестілеу мен аудит жүргізуге, сондай-ақ тәуекел-менеджерлеріне алғашқы санатты мәселелерді шешуге, оның ішінде коммерциялық банктердің тәуекелдерін азайту мен басқаруда оң шешім қабылдауға мүмкіндік береді [5].

Ресей сарапшыларының айтуы бойынша, халықаралық стандарттарды қабылдаған соң коммерциялық банктердің табыстылығы азаяды. Бір жағынан, бұл бухгалтерлік баланстардың қайта құрылымдануы есебінен, тиімсіз капиталдың қысқаруы және өтімділіктің активтердің ең төменгі мөлшерін көтеру есебінен болады. Екінші жағынан, сарапшылар банк қызметтерінің қымбаттауы мен несиелеу көлемінің төмендеуін атап айтады, өйткені қаржыландыру үшін жобалар жоғары несиелік бағаға сәйкес болуы керек. Бұл тек банк жүйесінің қаржылық нәтижелерінің төмендеуіне ғана емес, сондай-ақ экономикалық өсу қарқынының баяулауына алып келеді.

Сонымен қатар сарапшылар жаңа стандарттарға өту кезінде капитал мен өтімділікке деген жоғары талаптардың әсерінен коммерциялық банктердің саны қысқаратындығын, бар мәселе бұл стандарттардың өзінде екендігін, яғни олар әлі де болса аяғына дейін жасалмағандығын баса айтқан. Қазір екі шешімін таппаған сұрақ – ірі қаржылық институттардың құлдырау мүмкіндігі және өтімділік бойынша жаһандық бірегей стандартты енгізу мәселелері туындап отыр.

Жаңа стандарттарды енгізу бүкіл әлемде, оның ішінде Қазақстанда да көп уақыт пен қаржылық шығындарды талап етеді. Бірақ құрастырушылардың айтуынша, банктік жүйелердің басқа амалы жоқ. Банк жүйесінде бизнес-үлгілерге толықтырулар жасалып, меншікті капиталдың жеткіліктілігі мен банк тәуекелдерін басқаруды жоспарлау стратегиясына өзгерістер енгізілуі керек.

Қорытындылай келе, өтімділік – коммерциялық банк пен толықтай банк жүйесінің

тұрақтылығының, табыстылығының, сенімділігінің негізгі сапалы сипаттамаларының бірі деуге болады. Әлемдік қаржылық дағдарыс банктердің барлығына өтімділік тәуекелін басқаруға назар аударуға негіз болды, оны төмендету шараларын қолдануға және банк жүйесінің қаржылық дағдарысын қалпына келтіруге мүмкіндік берді.

Қаржылық дағдарыс мәселелеріне жауап ретінде Базель комитеті өтімділік тәуекелін бағалаудың екі жаңа көрсеткіші – тәуекелдерді сапалы бағалаудың LCR және NSFR және мониторинг құралдарын енгізді. Бұл көрсеткіштер өтімділіктің жеткіліксіздік тәуекелін төмендетуді қамтамасыз ете алады, дегенмен, олардың жоғары мәнділігі банктік қызмет етудің тиімділігінің төмендеуіне және банктік операциялардың пайдалылығына әкелуі мүмкін, ал ол өз кезегінде коммерциялық банктердің табыстылығының азаюына әкеледі.

Осылайша Базель III стандарттарының тиімді енгізілуін іске асыру барынша көп еңбекті талап ететін қиын үрдіс болғалы тұр. Бірақ бұл нормативтер тек бір ғана коммерциялық банктің дамуына емес, сондай-ақ бүкіл банктік жүйенің тұрақты дамуына әсерін тигізеді. Келтірілген кемшіліктер мен артықтышылықтар Базель III келісімін толық анықтайды [6].

Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасының банк жүйесі халықаралық стандарттарды орындауға тек құжат жүзінде ғана дайын, өйткені ссудалық қоржындардың құрылымы мен олардың сапасы нашар. Сондай-ақ жаңа талаптарды енгізу банктік операциялардың пайдалылығын да төмендетеді, ал ол банк өтімділігінің көрсеткіштеріне жағымсыз әсер береді. Осыған орай халықаралық стандарттарды 2013 жылы енгізуді кейінге қалдырып, 2015 жылға жоспарланып отыр. Әсіресе өтімділік бойынша стандарттар әлі де болса толықтай жасалып бітпейінше, оны банк жүйесіне енгізу елдегі ахуалды мүлдем нашарлатып жіберуі мүмкін. Сондықтан Базель комитеті 2019 жылға дейін нормативтерге қадағалап, мониторинг жүргізіп, содан кейін ғана толықтай қолданысқа енгізуді көздеп отыр. Бұл уақытқа дейін елдегі банк жүйесі өзінің қаржылық жағдайын жақсартып, ал коммерциялық банктер халықаралық стандарттарды тиісті деңгейде қабылдауға дайын болуы қажет.

Әдебиеттер

1 Брюков В.Г. Базель III. Новые регулятивные требова-

- ния // Международные банковские операции. – 2011 . – №3.
- 2 Бондарчук П.К., Тотмянина К.М. От Базеля II к Базелю III: шаг вперед? / 2013.
 - 3 Бахмутова Е.Л. Банковский сектор Казахстана: реалии и перспективы // Банки Казахстана. – №10. – 2012. – С. 5.
 - 4 Мақыш С.Б. Банк капиталын арттырудың өтімділік дағдарысынан шығуға тигізер ықпалы // Банки Казахстана. – №4. – 2013. – С. 24.
 - 5 Энсберг П. Ликвидный риск – основа оценки в рамках интегрированного учета // Бизнес и банки. – №18 (496). – 2000. – С. 7.
 - 6 Панова Г.С. Анализ финансового состояния коммерческого банка. – М.: Финансы и статистика, 1997. – С. 36.

References

- 1 Bryukov V.G. Basel III. Novie regulativnie trebovaniya // Mezhdunarodniye bankovskie operatsiyi. – 2011. – № 3.
- 2 Bondarchuk P.T., Totmyanina K.M. Ot Baselya II k Baselyu III: shag vpered? / 2013 god
- 3 Bakhmutova E.L. Bankovskii sector Kazakhstana: realii i perspektivi // Banki Kazakhstana. – №10. – 2012. – S. 5.
- 4 Makysh S.B. Bank kapitalin arttirudin otimdilik dagdarisinan shiguga tigizer ikpali // Banki Kazakhstana. – No. 4. – 2013. – P. 24.
- 5 Ensberg P. Liquidnii risk – osnova ocenki v ramkax integrirovannogo ucheta // Biznes i banki. – No. 18 (496). – 2000. – P. 7.
- 6 Panova G.S. Analys financovogo sostayaniya commercheskogo banka. – M.: Financi i statistica, 1997. – С. 36.